

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ ВВЕДЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ У ЗАНЯТТЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Автор статті доводить доцільність введення елементів інтеграції у заняття з української мови і визначає особливості та різновиди таких методичних технологій.

Одним із найскладніших завдань сучасного навчально-виховного процесу є формування гармонійно розвинутої особистості. Інтегроване взаємопроникнення наукових дисциплін, прикладні напрями їхнього розвитку, підвищення у навчальному процесі цінності предметів естетично-мистецького спрямування, поєднання їх з іншими предметами – і є основними засадами, на яких ґрунтується вирішення цього завдання.

Одним із способів подолання проблеми мовної освіти в педагогічному коледжі стало відродження такого відомого ще з часів К. Ушинського методичного явища, як інтеграція навчання.

"Інтеграція (від лат. *integer* – повний, цілий) – це створення нового цілого на основі виявлення однотипних елементів і частин із кількох раніше розрізнених одиниць (навчальних предметів, видів діяльності та ін.)" [1: 46].

Одним із засобів, що використовуються для досягнення інтеграції в змісті і формах навчання є міжпредметні зв'язки, які сприяють формуванню цілісних знань студентів. Ще В. Вернадський зазначав, що "... ріст наукових знань ХХ століття швидко стирає межі між окремими науками. Вони дедалі більше спеціалізуються не за науками, а за проблемами. Це дає змогу, з одного боку, надзвичайно глибоко вивчати явище, а з другого – охоплювати його з усіх точок зору" [1: 46]. Дійсно, передбачення вченого справедливе, бо сучасні методи удосконалення мовної освіти вимагають диференціації навчально-виховного процесу.

Ідея інтеграції навчання на сучасному етапі приваблює багатьох учених як у нашій країні, так і за її межами. Науковий інтерес окремих дослідників направляє їх на вивчення проблем інтегрованого заняття (О. Беляєв, О. Савченко, В. Тименко, Ю. Колягін, Т. Донченко та ін.).

Більшість українських лінгводидактів (О. Беляєв, М. Пентиліук, М. Вашуленко, Т. Донченко, Л. Мірошніченко, П. Кордун) вважають, що настав час перетворити декларативне навчання на процес всебічного розвитку потенційних творчих можливостей кожної дитини. Саме цьому завданню служить впроваджена в практику роботи коледжу методика розвитку дослідницьких і творчих здібностей студентів на засадах інтеграції.

Олександр Беляєв у статті "Інтегровані уроки рідної мови" звернув увагу на види інтеграції, впроваджені у навчальний процес, запропонував розробку окремих фрагментів [2: 36-38].

Міжпредметна інтеграція може бути повною або частковою. Повна інтеграція об'єднує в одному курсі різні навчальні предмети, дає змогу залучати потрібні відомості із суміжних дисциплін, що сприяє цілісному та різнобічному засвоєнню знань. Вона найчастіше застосовується у навчальних закладах далекого зарубіжжя, де, наприклад, письмо, читання, усне мовлення об'єднані в мистецтво мовлення. Суть часткової інтеграції полягає в поєднанні матеріалу з різних дисциплін, підпорядкованих одній темі. На цій основі і будуються інтегровані заняття.

Вперше питання взаємозв'язку викладання мови та літератури в методичному плані було порушено Ф. Буслаєвим. На його думку, читання твору повинно стати основою для теоретичних знань, практичних умінь та навичок. Думка Ф. Буслаєва не втратила своєї значущості і сьогодні, особливо відносно трьох елементів системи вивчення літератури – читання й розбору твору, висновків з теорії літератури і письмової роботи, де виявляється взаємозв'язок викладання літератури й мови.

Для забезпечення міжпредметних зв'язків у викладанні мови та літератури необхідне було теоретичне обґрунтування сутності художнього слова, його образності, особливостей поетичного мислення митця. Цю роботу було розпочато представниками культурно-історичного літературознавства, психологічного напрямку, основоположниками якого були О. Потебня та Д. Овсяніко-Куликовський. Вони зосередили увагу на дослідженні співвідношення мови і мислення, психології творчості і сприймання текстів художнього твору, обґрунтування різниці між науковим і художнім мисленням. "У слові, – підкреслював учений, – ми розрізняємо зовнішню форму, тобто членоподільний зміст, що об'єктивізується за допомогою звука, і внутрішню форму, або найближче етимологічне значення, той спосіб, яким виражається зміст" [3: 21].

Ідею нерозривного зв'язку змісту художнього твору і його мови можна побачити у літературознавчих дослідженнях І. Франка.

На жаль, у вітчизняних навчальних закладах превалюють інтегровані заняття української мови у поєднанні з літературою, рідше – з музикою, живописом, історією.

Практикою викладання доведено, що робота з організації інтегрованого заняття буде найбільш продуктивною, пройшовши три етапи.

Перший етап – підготовчий, на якому відбувається розподіл ролей, збір інформації, виділення проблем для обговорення. Цей етап формує навички самостійного пошуку матеріалів тих наукових галузей, які об'єднує тема.

Другий етап – проведення самого заняття.

Третій етап – аналіз підсумків заняття.

Інтегровані заняття слід відрізнити від звичайних, на яких використовуються передбачені програмою міжпредметні зв'язки, що являють собою маленькі враження від дослідження відомостей з матеріалу інших дисциплін. Вони сприяють глибшому розумінню та осмисленню виучуваного поняття або явища, адже здобуті у самостійному пошуку. На нашу думку, найбільш практичну спрямованість має аналіз діалектизмів, застарілих слів, неологізмів у художніх творах, написання великої букви у власних назвах (історія, географія). Чимало міжпредметних зв'язків, насамперед з літературою, стосується багатьох робіт з розвитку зв'язного мовлення (композиційні та художні особливості розповіді, опису, роздуму тощо).

Користуючись переліком передбачених програмою міжпредметних зв'язків, можна адекватно визначити теми інтегрованих занять української мови, їх зміст, структуру, технологію.

Наприклад, для студентів першого курсу доцільно провести інтегроване заняття на тему "Вивчення лексики і фразеології на матеріалах творчості І.П. Котляревського (поема "Енеїда" та п'єса "Наталка Полтавка"), яке поглибить знання молоді з історії рідної мови.

Розвивальне та загальновиховне значення матиме інтегроване заняття з морфології на тему "Приймений. Музика. Література. Лірична пісня" (на матеріалах життя і творчості І. Франка), проведене на II курсі. Через засоби художнього читання, співу, музики студенти сприйматимуть чарівність художнього слова поета; визначать особливості вживання прийменників у авторських текстах. Молоді люди на такому занятті прослуховують пісні на слова І. Франка "Ой ти дівчино, з горіха зерня", "Розвійтесь з вітрами, листочки зів'яли" та ін..

Для студентів третього курсу можна провести інтегроване заняття на тему "Синтаксис простого ускладненого речення. Живопис і графіка. Народна пісня" (на матеріалах життя і творчості Т.Г. Шевченка). Інтеграція сприятиме розвитку вміння бачити синтез мови, літератури, живопису, пісні, музики, удосконалюватиме навички синтаксично аналізувати поетові речення-афоризми, робити теоретичні узагальнення, виразно читати твори Кобзаря; формуватиме бажання дослідити корені геніальності Шевченка, виховуючи художній та естетичний смак.

Випускники-четвертокурсники, що мають досвід проведення уроків, самостійно побудують інтегроване заняття на тему "Синтаксис складносурядного речення. Український рушник". Воно відрізняється насиченістю народознавчого матеріалу, літературними та історичними відомостями, результатами спостереження народного побуту, проведеними під час безперервної педагогічної практики.

Важливим чинником інтегрованого заняття є вдало підібраний епіграф, який в узагальненій формі відтворює тематику дібраного дидактичного матеріалу. Епіграф – це не просто красиві чи потрібні слова, припасовані до лінгвістичної теми. Завдяки розгорнутій навколо нього роботі він стає духовним стрижнем заняття. Наприклад:

Я мислю, отже, існую.

Р. Декарт

Річка істини тече через канали плутанини.

Р. Тагор

Без сумніву, всі наші знання починаються з досвіду.

І. Кант

Зірки не падають у небо,

"Зірки" ідуть у небеса.

Ю. Рибчинський

Отже, інтегрованим заняттям властиві значні педагогічні можливості, на них студенти одержують глибокі багатогранні знання про об'єкт навчання, "по-новому осмислять події, явища. Завдяки цьому розширюються можливості для синтезу знань, формування у студентів умінь перенесення знань з однієї галузі в іншу. У таких умовах стимулюється аналітико-синтетична діяльність студентів, розвивається потреба в системному підході до об'єкта пізнання, формуються вміння аналізувати й порівнювати складні процеси і явища об'єктивної дійсності. Все це забезпечує формування цілісного сприймання навколишнього як необхідної передумови формування наукового світогляду"[4: 9].

Одним із центральних підходів до удосконалення змісту освіти на інтеграційній основі є узгоджене використання наскрізних ідей, що проходять через усі навчальні цикли. Інтеграція навчальної інформації веде за собою зміну змісту освіти, програм, форм і методів роботи зі студентами. Знання своєї дисципліни необхідно поєднувати зі знаннями в інших галузях. Настав час осмислювати фактичний матеріал з позицій філософії екзистенціалізму, психології, здійснювати міжпредметні зв'язки, усвідомивши місце своєї дисципліни в загальній системі культури.

Дійсно, вага інтегрованих занять у перспективі має зрости, тому що сьогодення освітньої педагогічної діяльності – це впровадження нових технологій навчання, інтегрованих курсів, розробка нових міждисциплінарних зв'язків, а еволюція вищої освіти покликана задовольнити постійно зростаючі потреби людини в нових знаннях, забезпечити вільний доступ до їх здобуття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Караман С. Інтегроване навчання // Українська література в загальноосвітній школі. – 2005. – №1. – С. 46-51.
2. Біляев О. Інтегровані уроки рідної мови // Дивослово. – 2003. – №5. – С. 36-40.
3. Скиба О. Проблема вивчення української літератури у взаємозв'язках із мовою та зарубіжною літературою в історії методичної науки // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – №7. – С.21-23.
4. Новітні технології навчання: Науково-методичний збірник. – К., 2003. – 248 с.

Матеріал надійшов до редакції 02.03.2005 р.

Новицкая Л. В. Методологические элементы введения интеграции в занятия по украинскому языку.

Автор статьи доказывает целесообразность введения элементов интеграции в занятия по украинскому языку, а также определяет особенности и виды таких методических технологий.

Novitska L. V. Methodological Basis of Introducing Integration into Teaching the Ukrainian Language.

The article addresses the effectiveness of introducing the elements of integration into teaching the Ukrainian language and determines the features and varieties of such methodological techniques.